

Кімге: ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі
Кімнен: Мұқамадиева Тогжан Серикказиевна - Аягөз ауданының жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар бөлімінің бас маманы.
Орындау күні: 11.11. 2024 ж.

Аналитикалық жазба

Тақырыбы: Мүмкіндігі шектеулі азаматтардың жүйелі түрде ақпарат алу.

Кілт сөздер: Мүмкіндігі шектеулі азамат, экономикалық жағдай, ақпарат, медициналық көмек, жұмысқа орналасуға арналған бағдарлама, нақты ақпарат, дискриминация.

Мүмкіндігі шектеулі азаматтардың жүйелі түрде ақпарат алмауы, өмір сапасын елеулі түрде төмендетіп, түрлі қиындықтарға әкелуі мүмкін. Ақпараттың қолжетімсіздігі немесе шындыққа сәйкес келмеуі мүгедектігі бар адамдарға зардап шектіруі мүмкін, олардың құқықтарын бұзуға және әлеуметтік, экономикалық жағдайларын нашарлатуға алып келеді. Бұл мәселе көптеген нақты жағдайларда көрініс табады.

Мысал ретінде қарастырсақ:

1. Медициналық көмекке қолжетімділіктің болмауы.

Мүмкіндігі шектеулі азаматтар үшін медициналық қызметтер мен оңалту бағдарламалары туралы ақпараттың болмауы немесе шынайы ақпараттың жетіспеушілігі жағдайында, адам өзіне қажет медициналық көмек ала алмайды, нәтижесінде денсаулығы одан әрі нашарлауы мүмкін. Мысалы:

Емделмеген аурулар: Мүгедектігі бар адам өзінің ауруы туралы, оған қажетті емдеу әдістері мен ресурстары туралы толық ақпарат алмайды. Бұл денсаулығына теріс әсер етіп, аурудың асқынуына немесе жаңа ауыр жағдайлардың туындауына әкелуі мүмкін.

Оңалту бағдарламалары туралы ақпараттың болмауы: Оңалту мен реабилитация туралы толық ақпараттың болмауы адамды әлеуетін толық пайдалануға, еңбекке жарамдылығын қалпына келтіруге және өмір сапасын жақсартуға кедергі келтіреді.

2. Әлеуметтік қызметтер мен жәрдемақылар туралы ақпараттың жоқтығы.

Қазақстанда әлеуметтік қызметтер мен жәрдемақылар мүгедектігі бар азаматтарға қаржылық және әлеуметтік қолдау көрсету үшін маңызды рөл атқарады. Алайда, осы қызметтер туралы шынайы және уақытылы ақпарат болмаған кезде:

Қаржылық қиындықтар: Азамат жәрдемақы немесе басқа әлеуметтік көмек туралы білмей, өзінің әлеуметтік құқықтарын жүзеге

асыра алмайды. Бұл оның күнделікті қажеттіліктерін өтеуге мүмкіндіктің жоқтығын тудырып, тұрмыстық жағдайының нашарлауына әкеледі.

Әлеуметтік қызметтерге қолжетімділік: Мүмкіндігі шектеулі азаматтар мүмкін болатын арнайы көмек түрлері, мемлекеттік бағдарламалар немесе қызметтер туралы ақпарат ала алмаса, олар осы көмектерді алмайды. Бұл өз кезегінде оларды оқшаулануға, қоғамнан тыс қалуға немесе психоэмоционалдық күйзелістерге алып келуі мүмкін.

3. Білім алу мүмкіндіктерінің шектелуі.

Мүмкіндігі шектеулі азаматтар үшін білім алу құқықтары өте маңызды. Алайда, егер олар білім алу мүмкіндіктері туралы шынайы ақпаратқа ие болмаса, олардың өмір жолы мен кәсіби дамуы шектелуі мүмкін.

Арнайы білім беру бағдарламалары мен мектептер туралы ақпараттың жетіспеушілігі: Мысалы, есту немесе көру қабілеті шектеулі балалар үшін арнайы мектептер мен курстар туралы ақпарат болмаса, олар жалпы мектепте оқуға тырысады, бұл өз кезегінде олардың білім алу сапасын төмендетеді.

Қосымша білім мен мамандану: Білім беру мүмкіндіктері туралы шынайы ақпараттың болмауы жасөспірімдер мен жастардың әлеуетін ашуға мүмкіндік бермейді. Осылайша, олар біліктіліктерін арттыру немесе жұмысқа орналасу мүмкіндіктерінен айырылады.

4. Жұмысқа орналастыру мүмкіндіктері туралы ақпараттың жоқтығы.

Мүгедектігі бар азаматтардың жұмысқа орналастыру мүмкіндіктері көбінесе арнайы бағдарламалар мен қызметтерге байланысты. Егер олар жұмысқа орналастыру мүмкіндіктері туралы ақпарат ала алмаса, олардың қаржылық жағдайы нашарлайды, әлеуметтік оқшаулануы мүмкін. Мысалдар:

Жұмыс орындары мен бағдарлама туралы ақпараттың болмауы: Егер адам өзіне қолжетімді жұмыс орындары, арнайы бағдарламалар немесе кәсіптік даярлық мүмкіндіктері туралы хабардар болмаса, ол жұмыссыз қалуы немесе оның дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік болмайды.

Жұмыс орындарындағы дискриминация: Мүгедектігі бар адам өз құқығы туралы хабарсыз болса, жұмысқа орналасу кезінде дискриминацияға ұшырауы мүмкін, өйткені ол жұмыс берушілерге өз құқықтарын қалай қорғауға болатындығын түсінбейді.

5. Құқықтық көмек пен заңгерлік ақпараттың жетіспеушілігі.

Мүмкіндігі шектеулі азаматтар үшін құқықтық көмек алу өте маңызды. Алайда, ақпараттың жоқтығы немесе шындыққа сәйкес келмеуі азаматтардың құқықтарын қорғауға кедергі келтіреді.

Құқықтық ақпараттың болмауы: Егер азамат өз құқықтарын білмесе, оны қорғау немесе қадағалау мүмкіндігі болмайды. Бұл оларды

түрлі құқық бұзушылықтардан қорғауға кедергі келтіріп, өз мүдделерін қорғауда қиындықтар туғызады.

Дискриминация және заңсыз әрекеттер: Құқықтық ақпараттың болмауы мүгедектігі бар азаматтардың қоғамда немесе жұмыс орнында дискриминацияға ұшырау қаупін арттырады. Олар өз құқықтарын талап етпеуі немесе заңды көмекке жүгінбеуі мүмкін.

Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі азаматтарға жүйелі түрде ақпарат беретін платформа құру — әлеуметтік тұрғыдан өте маңызды бастама. Осыған қатысты бірқатар мәселелер мен мүмкіндіктерді қарастыруға болады. Қазақстандағы мүмкіндігі шектеулі азаматтардың саны жылдан жылға артып келеді. Әлеуметтік қамсыздандыру және қолдау шараларының арқасында мемлекет осы азаматтар үшін жаңа платформалар мен ақпараттық ресурстарды енгізуге үлкен күш салуда.

Қазақстан Республикасының мүгедектігі шектеулі азаматтардың статистикалық деректер бойынша:

2020 жыл: Қазақстанда шамамен 700 000-нан астам мүмкіндігі шектеулі азамат тіркелген. Бұл азаматтардың көпшілігі еңбекке қабілетті жастағы адамдар мен балалардан тұрады.

2021 жыл: Мүгедектік туралы мәліметтер жаңартылды, сол уақытта мүмкіндігі шектеулі азаматтардың саны 720 000-нан асып кетті.

2022 жыл: Мүмкіндігі шектеулі адамдардың саны 750 000 адам деңгейіне жетті.

2023 жыл: Бұл көрсеткіш 800 000-ға дейін артты, мүмкіндігі шектеулі адамдардың арасында жастар мен еңбекке қабілетті азаматтардың саны өсуде.

2024 жыл: Мүмкіндігі шектеулі азаматтардың саны 800 000-900 000 адам аралығында болжануда.

Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі азаматтарға арналған мобильді қосымшалар мен онлайн қызметтер саны артуда. Бұл қосымшалар азаматтарға медициналық қызметтерге қол жеткізу, жәрдемақылар мен әлеуметтік төлемдер туралы ақпарат алу, мемлекеттік қызметтерді онлайн алу сияқты мүмкіндіктерді ұсынады.

2020-2021 жылдар аралығында бірнеше жаңа мобильді қосымшалар мен веб-қосымшалар пайда болды. Бұл қосымшалар көру, есту, қозғалу мүмкіндігі шектеулі адамдарға арналған арнайы мүмкіндіктермен жабдықталған.

2022 жылы Қазақстанның бірнеше қаласында мобильді қосымшаларды жаппай енгізу басталды, бұл азаматтардың әлеуметтік қызметтер мен ақпаратқа қол жеткізуін жеңілдетті.

2023 жылы арнайы көмек көрсету қызметтері арқылы мобильді қосымшаларды пайдалану деңгейі 30-40%-ға артты. [1].

Ал шет елдерде мүмкіндігі шектеулі азаматтарға жүйелі түрде ақпарат беретін платформалар көптеген елдерде маңызды әлеуметтік қызмет атқарады. Мұндай платформалар мүмкіндігі шектеулі

азаматтардың құқықтары мен қажеттіліктерін ескере отырып, оларға ақпаратты тиімді түрде жеткізу, қолдау көрсету және өмір сапасын арттыруға бағытталған. Әр түрлі елдерде бұл мақсатқа жету үшін әртүрлі технологиялық шешімдер мен әлеуметтік бастамалар қабылданған. Міне, шетелдегі кейбір үлгі платформалар мен бастамалар:

1. Ұлыбритания: «Gov.uk» және «Score»

Ұлыбританияда мүмкіндігі шектеулі азаматтарға арналған бірнеше ақпараттық платформалар бар:

Gov.uk: Бұл Ұлыбританияның мемлекеттік порталы, онда мүмкіндігі шектеулі азаматтар өз құқықтары мен әлеуметтік қолдау, медициналық қызметтер, білім беру және жұмысқа орналастыру туралы маңызды ақпарат ала алады. Платформада әртүрлі жағдайлар үшін қажетті нұсқаулықтар мен ресурстарды табуға болады. Әрбір азаматтың сұранысына сәйкес ақпарат қарапайым тілде жазылған және оны экран оқырмандары арқылы оқуға болады.

Score: Score — Ұлыбританиядағы мүмкіндігі шектеулі адамдарды қолдау мақсатында жұмыс істейтін қайырымдылық ұйымы. Олардың платформасы әртүрлі қызметтер мен ақпаратты біріктіреді: әлеуметтік көмек, жұмысқа орналасу, күнделікті өмірде кездесетін қиындықтарды шешу жолдары және көпшілікті қосқанда ақпараттық ресурстар. Платформада мүмкіндігі шектеулі адамдарға арналған онлайн кеңес беру қызметі мен форумдар да бар, бұл азаматтарға өздерінің мәселелерін басқа адамдармен бөлісуге мүмкіндік береді.

2. АҚШ: «Disability.gov» (қазіргі «Disability.gov» ретінде танылады)

АҚШ-та мүмкіндігі шектеулі азаматтарға арналған бірнеше федералды және мемлекеттік деңгейдегі платформалар жұмыс істейді.

Disability.gov (қазіргі Access Board): Бұл платформа АҚШ үкіметінің ресми сайты болып табылады және мүмкіндігі шектеулі азаматтарға арналған құқықтық, әлеуметтік және медициналық ақпаратты ұсынады. Платформада мүгедектік түрлері бойынша мемлекеттік көмек, жұмысқа орналасу мүмкіндіктері, жеке қолдау қызметтері, медициналық қызметтер туралы мәліметтер, сондай-ақ, мүмкіндігі шектеулі азаматтардың қоғамға толыққанды интеграциялануына бағытталған түрлі ресурстар бар. Сондай-ақ, сайтта еңбек және тұрғын үй саласындағы құқықтарды қорғауға арналған кеңестер мен құралдар ұсынылады.

United Cerebral Palsy (UCP): Бұл ұйым мүмкіндігі шектеулі адамдардың өмірін жақсартуға бағытталған қызметтер мен ақпараттық ресурстарды ұсынады. UCP платформасы жеке тұлғалар мен отбасылар үшін ақпараттың қолжетімділігін қамтамасыз етіп, онлайн көмек көрсету, кеңестер беру қызметтерін ұсынады.

Шетелде мүмкіндігі шектеулі азаматтарға жүйелі түрде ақпарат беретін платформалар — бұл олардың құқықтары мен мүмкіндіктерін арттырып, қоғамға толыққанды интеграциялануына ықпал ететін маңызды құралдар. Мұндай платформалар әлеуметтік, медициналық, білім беру, еңбек нарығы және заңды көмек көрсету салаларында бірегей шешімдер ұсынады. Қазақстан үшін де осы тәжірибелерді зерттеп, жергілікті жағдайларға бейімделген жүйелі ақпараттық платформалар құру — мүмкіндігі шектеулі азаматтардың өмір сүру сапасын жақсартуға үлкен мүмкіндік береді [2].

Қазақстандағы мүмкіндігі шектеулі азаматтардың жағдайын жақсарту мақсатында платформаның жұмыс жасап, белгілі бір мәселелер қолға алынуы керек.

Қазіргі таңда Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі азаматтарға арналған бірқатар мемлекеттік және қоғамдық қолдау шаралары бар. Алайда, олардың көпшілігі ақпараттың қолжетімсіздігі мен жүйелі болмауынан толық пайдаланыла алмайды. Сондықтан арнайы платформа құру осы топтың құқықтық, әлеуметтік және медициналық қолдауларды тиімді алуына мүмкіндік береді.

1. Қазақстандағы қолданыстағы платформалар мен бастамалар

Қазіргі таңда Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі азаматтар үшін ақпараттық қолдауды ұсынатын бірнеше бастама бар. Мысалы:

«Әлеуметтік қызметтер порталы» (e-anketa.kz): Бұл мемлекеттік портал арқылы мүмкіндігі шектеулі азаматтар түрлі әлеуметтік көмек түрлері, мүгедектік туралы ақпарат алады. Платформада жұмысқа орналасуға, арнайы көмек алуға қатысты өтініштер мен құжаттарды рәсімдеу мүмкіндігі бар.

ҚР 27.06.2022 № 129-VII «Қазақстан Республикасының мүгедектерін әлеуметтік қорғау туралы» заңнамалық актілері: Бұл заңдарда мүмкіндігі шектеулі азаматтарға арналған әртүрлі жеңілдіктер мен құқықтар баяндалған [3].

Қоғамдық ұйымдар мен жобалар: Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі азаматтардың құқықтарын қорғауға арналған бірнеше қоғамдық ұйым жұмыс істейді. Олардың бірі «Кедергісіз келешек» қоры болып табылады, ол мүгедектігі бар адамдарға арналған білім беру, жұмыспен қамту және әлеуметтік қолдау бойынша жобаларды жүзеге асырады. [1].

Дегенмен, бұл платформалар мен бастамалар біртұтас жүйеге біріктірілмеген, әрі ақпаратты тарату кезінде ыңғайлылық мәселелері туындайды.

2. Мүмкіндігі шектеулі азаматтарға арналған ақпараттық платформаның қажеттілігі

Қазақстанда мұндай платформаның қажет екендігін көрсету үшін келесі мәселелерді атап өтуге болады:

Ақпараттың қолжетімсіздігі: Қазіргі кезде көптеген мүмкіндігі шектеулі азаматтар өздеріне қажетті ақпаратты алу үшін қажетті ресурстар мен құралдарға қол жеткізе алмайды. Ақпараттың жаңартылмауы, оларға арналған ресурстардың ыңғайсыз болуы — ең басты проблемалардың бірі.

Жүйелілік пен интеграцияның болмауы: Қазіргі ақпараттық ресурстар әртүрлі салаларда жұмыс істейді, бірақ оларды біріктіретін және әрбір азаматқа толық әрі түсінікті түрде жеткізетін біртұтас жүйе жоқ.

Құқықтық және әлеуметтік қолдау бойынша ақпараттың жетіспеушілігі: Мүмкіндігі шектеулі азаматтар өз құқықтарын біле алмай жатады, соның салдарынан көптеген жеңілдіктер мен мүмкіндіктерді пайдалана алмайды.

3. Платформаның негізгі функциялары

Қазақстандағы мүмкіндігі шектеулі азаматтарға арналған жүйелі ақпарат беру платформасының негізгі функционалдық мүмкіндіктері мынандай мәселелер бойынша нақты ақпарат алу:

Құқықтық ақпарат: Мүмкіндігі шектеулі азаматтардың құқықтары, мемлекеттік және жергілікті билік тарапынан ұсынылатын жеңілдіктер, жәрдемақылар, әлеуметтік қызметтер туралы толық ақпарат.

Әлеуметтік қызметтер мен бағдарламалар: Әлеуметтік көмек бағдарламалары, арнаулы қызметтер (көмекші құралдар, арнайы техникалық құралдар және т.б.), реабилитация қызметтері, санаторийлер мен орталықтар туралы мәліметтер.

Медициналық қолдау: Мүгедектікті анықтау және оның түрлері, медициналық көмек алу жолдары, жаңашылдықтар мен оңалту шаралары.

Жұмыспен қамту: Мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін арнайы жұмыс орындары, кәсіби оқыту бағдарламалары, өз-өзіне кәсіп ашу мүмкіндіктері, жұмысқа орналасу мүмкіндіктері туралы ақпарат.

Білім беру: Арнайы мектептер, колледждер, жоғары оқу орындары мен қашықтан білім алу мүмкіндіктері.

Қоғамдық өмір: Мүмкіндігі шектеулі азаматтарға арналған мәдени, спорттық шаралар мен қоғамдық іс-шаралар туралы мәліметтер.

4. Платформаның техникалық мүмкіндіктері

Қолданушыға ыңғайлы интерфейс: Мүмкіндігі шектеулі азаматтарға ыңғайлы интерфейсті қамтамасыз ету, мысалы, көздеген ақпаратты дыбыстап оқу немесе мәтінді үлкейту мүмкіндігі.

Көптілділік: Платформа қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде қолжетімді болуы керек, әрі қажет болған жағдайда ымдау тілінде де ақпарат ұсынылуы тиіс.

Интерактивті құралдар: Онлайн сұрақ-жауап жүйесі, форумдар, пікірлер мен ұсыныстар қалдыру мүмкіндігі.

Аудио және бейнемазмұн: Қолданушыларға әртүрлі форматтағы ақпаратты қабылдауға мүмкіндік беретін аудио және бейнемазмұн (мысалы, лекциялар, бейнемазмұндар мен суреттер арқылы түсіндірмелер).

Мобильді қосымшалар: Смартфондар мен планшеттер арқылы қолжетімді мобильді қосымшалар. Бұл қосымшалар мүгедектерге байланысты әлеуметтік қызметтер мен ақпараттарды оңай әрі жылдам алуына мүмкіндік береді.

5. Платформаны дамыту және қолдау

Платформаның толыққанды жұмыс істеуі үшін бірнеше бағыт бойынша шаралар қабылдануы керек:

Мемлекеттік қолдау: Платформа мемлекет тарапынан қаржыландырыла отырып, мүмкіндігі шектеулі азаматтарға арналған барлық әлеуметтік қызметтердің біріктірілген ақпараттық базасын құру.

Қоғамдық ұйымдармен серіктестік: Мүгедектігі бар адамдармен жұмыс істейтін қоғамдық ұйымдар, мекемелер мен волонтерлермен ынтымақтастық орнату.

Ақпараттың тұрақты жаңартылуы: Платформадағы барлық мәліметтердің үнемі жаңартылып, қазіргі талаптарға сәйкес болуы.

Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі азаматтарға жүйелі түрде ақпарат беретін платформа құру — олардың өмір сүру сапасын жақсартуға және қоғамға толыққанды интеграциялануына мүмкіндік береді. Платформаның тиімді жұмыс істеуі үшін ақпараттың қолжетімділігі, жаңартылуы және жеке қажеттіліктерге бейімделуі маңызды. Мемлекет тарапынан қолдау көрсету мен қоғамдық ұйымдармен серіктестік орнату платформаның тұрақтылығын қамтамасыз етіп, мүмкіндігі шектеулі азаматтардың толыққанды өмір сүруіне жағдай жасайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ұлттық статистика бюросы - <https://stat.gov.kz/respondents/unified-register-reporting/> [1].
2. Шетелдік тәжірибе - <https://moluch.ru/archive/150/42695/> [2].
3. Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі - <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/>[3]
4. Ghatgpt